ศึกษาการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดสระบุรี

STUDY TO THE APPLICATION OF BRAHMAVIHARADHAMMA TO SANGHA ADMINISTRATION IN SARABURI PROVINCE

พระครูวิจิตรธรรมวิภัช
Phrakru Wichitthammaphiphat
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
*Corresponding author E-mail: wichitthammaphiphat@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี และ 3) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี การวิจัยเป็นแบบผสานวิธี วิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ในจังหวัดสระบุรี จำนวน 216 รูป สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที ค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.80 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี พระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย 3.ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ปัญหาด้านความเข้าใจในหลักธรรม การบริหารจัดการ และความขัดแย้งภายในองค์กรคณะสงฆ์ ควรฝึกอบรมให้พระสงฆ์สามารถนำหลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาไปใช้ในการบริหารและการอยู่ร่วมกันได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : หลักพรหมวิหารธรรม, การประยุกต์ใช้, การปกครองคณะสงฆ์

Abstract

This research aims to 1) study the application of the Four Sublime States of Mind (Brahma Vihara) in the governance of the Sangha in Saraburi Province, 2) compare the application of the Four Sublime States of Mind in the governance of the Sangha in Saraburi Province, and 3) study the problems, obstacles, and suggestions for applying the Four Sublime States of Mind in the governance of the Sangha in Saraburi Province. The research employs a mixed-methods approach. Quantitative research uses questionnaires as a data collection tool.

The sample group consists of 216 monks in Saraburi Province. Statistical analyses include frequency, percentage, mean, and standard deviation. Hypothesis testing is conducted using t-tests, F-tests, and one-way ANOVA. Qualitative research uses in-depth interviews with 9 key informants. Data is analyzed using descriptive content analysis.

The research findings show that 1) the overall application of the Four Sublime States of Mind in the governance of the Sangha in Saraburi Province is at a high level, with a mean of 3.80. 2) A comparison of opinions on the application of the Four Sublime States of Mind in the governance of the Sangha in Saraburi Province is shown among monks of age, years of ordination, and secular or Dhamma education levels. The study found that despite differing levels of Buddhist scholarship, participants did not differ significantly in their opinions regarding the application of the Four Sublime States (Metta, Karuna, Mudita, and Upekkha) in the governance of the Sangha in Saraburi Province. Therefore, research hypothesis 3 was rejected. Regarding the problems, obstacles, and suggestions for applying the Four Sublime States (Metta, Karuna, Mudita, and Upekkha) in the governance of the Sangha in Saraburi Province, issues related to understanding the principles, management, and internal conflicts within the Sangha necessitate training for monks to appropriately apply these principles in administration and co-existence.

Keywords: Brahmaviharadhamma, Application, Monastic Governance

บทนำ

สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงอยู่ในฐานะเป็นประมุขหรือประธานของภิกษุสงฆ์ ทั้งหมด ภิกษุสงฆ์ต่างก็ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้แล้วเสมอเหมือนกันหมดและมีพระอุปัชฌาย์อาจารย์คอยควบคุมดูแลกันภายในสำนักต่างๆ ซึ่งเรียกกันว่าหัวหน้าหมู่หรือเจ้าคณะ ถือได้ว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์เกิดขึ้นแล้วการบริหาร คณะสงฆ์ จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบบริหารดีศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหาร ที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับการแบ่งงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการบริหารคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การบริหารคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมายกฎระเบียบมหาเถรสมาคมข้อบังคับมติ (กรมการศาสนา, 2540)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือการปกครองคณะสงฆ์โดยหลัก คือ การปกครองตามพระธรรมวินัยและใช้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุน คราวใดเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้อง จำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ปัญหา ประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบการปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก 121 ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 โดยยกเลิกฉบับแรก

นั้นเพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และต่อมาได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับนี้เป็นฉบับใช้อยู่ในปัจจุบันถือว่า เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ด้วย และต่อมาได้กำหนดให้มีเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยสมัยก่อนนิยมใช้คำว่า การปกครองคณะสงฆ์ แต่ปัจจุบันใช้คำว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง และการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในการปกครองให้เรียบร้อยดีงาม ส่วนการบริหารเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการในการดำเนินงานนั้นๆ ให้สำเร็จในการบริหารนั้น

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549) ได้ให้ความหมายการบริหารตามแนวพระพุทธศาสนาว่า พุทธวิธีการบริหารควรยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ โดยผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร ต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง พึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่” ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ต้องเป็นธรรมวินัยเป็นโครงสร้างและการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อย เป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วย ทุกคนรู้จักหน้าที่ตนเอง วัดเป็นหน่วยงานปกครอง หน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์ และกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด เป็นฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับวัด ทรงตราไว้ในพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วย มหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา 31 วรรคสอง และมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพานิชและกฎหมายอื่นๆ วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและและหน้าที่ต่างๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังเช่น บุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ในการต่างๆ เองมิได้ จำเป็นต้องมีผู้แทนเพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดงเจตนาแทน ดังเช่น บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 31 วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” (พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), 2547)

เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามความในมาตรา 36 และเป็นผู้แทนวัดตามความในมาตรา 31 วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งใน การดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งมีความสำคัญยิ่ง (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ), 2545) สำหรับการบริหารวัด มหาเถรสมาคมกำหนดขึ้นนั้นมี 6 ประการ คือ การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ (กรมการศาสนา, 2528) การบริหารงานคณะสงฆ์ในจังหวัดสระบุรีได้แบ่งตามลำดับการปกครอง คือ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส เป็นลำดับไป ซึ่งต่างมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ประเภท คือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ 6) การสาธารณสงเคราะห์

ผู้วิจัยสนใจการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง จึงสนใจศึกษาเกี่ยวการปกครองคณะสงฆ์โดยการใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการปกครองว่าเจ้าคณะผู้ปกครองได้มีการนำหลักพรหมวิหารธรรมมา

ประยุกต์ใช้ในการบริหารการปกครองเป็นอย่างไร และศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับการบริหารงานคณะสงฆ์ด้านการปกครอง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เพื่อให้ได้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนางานคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ในจังหวัดสระบุรี ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาในการวิจัย คือ มุ่งศึกษาเฉพาะการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเมตตา 2) ด้านกรุณา 3) ด้านมุทิตา 4) ด้านอุเบกขา

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1) ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเมตตา 2) ด้านกรุณา 3) ด้านมุทิตา 4) ด้านอุเบกขา

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระสงฆ์ในสังกัดคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำนวนทั้งสิ้น 472 รูป

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ วัดในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ซึ่งมีจำนวน 31 วัด เป็นสถานที่ในการศึกษา

วิธีการดำเนินงานวิจัย

รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระภิกษุสงฆ์ที่สังกัดวัดในจังหวัดสระบุรี จำนวน 31 วัด มีจำนวนทั้งหมด 472 รูป ทำการสุ่มอย่างง่าย โดยการคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 216 รูป จากนั้นจึงทำการสุ่มโดยวิธีการเทียบสัดส่วน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มที่ 1 นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 4 ประชาชนมีประสบการณ์ร่วมกับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 3 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 9 รูปหรือคน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายด้วยตัวเอง ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้สถิติแจกแจง ค่าความถี่ ค่าร้อยละ การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจึงทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

ผลการวิจัย

1. การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.80) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านเมตตา ($\overline{X}$ = 4.03) รองลงมา ได้แก่ ด้านกรุณา ($\overline{X}$ = 3.90) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านอุเบกขา ($\overline{X}$ = 3.60)

2. ผลการเปรียบเทียบการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

3. ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี พอสรุปได้ดังนี้ คือ พระสังฆาธิการบางรูปขาดเหตุผลในการตัดสินใจ ยึดเหตุผลส่วนตัวในการเสนอความคิดเห็นและสรุปตามที่ตนเองพอใจ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี พอสรุปได้ดังนี้ คือ คณะสงฆ์ควรมีมิตรไมตรีต่อกัน โดยไม่มีอคติเพื่อความพร้อมเพียงในหมู่คณะ ควรสร้างความจริงใจในการแสดงความยินดี และความห่วงใยที่มีให้แก่พระภิกษุสามเณรในปกครอง เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกที่เป็นอคติเกิดขึ้นในหมู่คณะ และเปิดโอกาสให้ผู้อยู่ในปกครองได้ร่วมเสนอความคิดเห็น และยึดหลักความเป็นธรรมอย่างยิ่งในการปกครองหมู่คณะ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.80) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านเมตตา ($\overline{X}$ = 4.03) รองลงมา ได้แก่ ด้านกรุณา ($\overline{X}$ = 3.90) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านอุเบกขา ($\overline{X}$ = 3.60) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดเชิงชาย สิงห์ทอง (2567) ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมของสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการปฏิบัติตามหลักพรหมวิหารธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านเมตตา รองลงมาได้แก่ ด้านกรุณาด้านอุเบกขา และด้านมุทิตาตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านเมตตาโดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เพราะพระสังฆาธิการผู้ปกครองมีการสนับสนุนด้านการศึกษาและสงเสริมและพัฒนาโดยภาพรวมของพระทุกรูปตามความสามารถอย่างเท่าเทียมกัน

2. ผลการเปรียบเทียบการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กันตพงษ์ จุลราช (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การนำหลักพรหมวิหารธรรมไปใช้ในการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มี อายุ พรรษา ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารไปใช้ไม่แตกต่างกัน

3. ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี พระสังฆาธิการบางรูปขาดเหตุผลในการตัดสินใจ ยึดเหตุผลส่วนตัวในการเสนอความคิดเห็นและสรุปตามที่ตนเองพอใจ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี พอสรุปได้ดังนี้ คือ คณะสงฆ์ควรมีมิตรไมตรีต่อกัน โดยไม่มีอคติเพื่อความพร้อมเพียงในหมู่คณะ ควรสร้างความจริงใจในการแสดงความยินดี และความห่วงใยที่มีให้แก่พระภิกษุสามเณรในปกครอง เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกที่เป็นอคติเกิดขึ้นในหมู่คณะ และเปิดโอกาสให้ผู้อยู่ในปกครองได้ร่วมเสนอความคิดเห็น และยึดหลักความเป็นธรรมอย่างยิ่งในการปกครองหมู่คณะ ซึ่งจะสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แย้มชุ่ม) (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผสฺสธมฺโม)” ผลการวิจัยพบว่า (1) ด้านเมตตา เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับพึงมีกัลยาณจิต มีความปรารถนาดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา ต่อบุคลากรของคณะสงฆ์เป็นหลักสำคัญ ตั้งแต่การมอบนโยบายและแผนงานในกิจการงานคณะสงฆ์ในทุกๆ ด้านต้องประกอบด้วยเมตตาเป็นหลัก ยึดความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มีเมตตาจิตแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่งานคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง ก็จะเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามกิจการงานคณะสงฆ์ย่อมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนยังส่งผลไปยังความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาอีกด้วย (2) ด้านกรุณา เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับ ต้องมีความกรุณาช่วยสงเคราะห์อนุเคราะห์ และพัฒนาในสิ่งที่ผู้ใต้บังคับบัญชายังขาด เจ้าคณะผู้ปกครองต้องช่วยเติมให้เต็ม มีความกรุณาช่วยพัฒนาฝึกอบรม ชี้แนะแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาในหนทางที่ถูกต้องเหมาะสม ด้วยความเสียสละอย่างสูง และที่สำคัญเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีปัญหาไม่สามารถช่วยเหลือแก้ไขด้วยตนเองได้ หรือได้รับความเดือดร้อนเป็นทุกข์ในเรื่องการปฏิบัติงานและทุกข์ภัยต่างๆ เข้ามา

เบียดเบียน เจ้าคณะผู้ปกครองต้องมีความกรุณาธรรมเป็นอย่างสูง รีบเข้าช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหมดทุกข์โดยเร็ว ก็จะส่งผลให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกว่าเจ้าคณะผู้ปกครองให้ความคุ้มครองอนุเคราะห์ดี ก็จะสามารถทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าภารกิจงานต่างๆ ของคณะสงฆ์ด้วยความเต็มใจด้วยดีและเกิดมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูง (3) ด้านมุทิตา เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับมีมุทิตาจิต มีความยินดีหวังดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และสนับสนุนส่งเสริมลูกคณะได้ดีอย่างเหมาะสมกับผลงานด้วยการสร้างขวัญกำลังใจ จูงใจ และยินดีให้รางวัลเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานเจ้าคณะผู้ปกครองผู้บริหารคณะสงฆ์ต้องแสดงความปีติยินดีกับความสุขความสำเร็จของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย และคอยให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ได้ดียิ่งขึ้นไปในโอกาสต่อไป (4) ด้านอุเบกขา เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับมีความยุติธรรม เที่ยงธรรม ตามหลักพระธรรมวินัยอันเป็นธรรมนูญในการปกครองคณะสงฆ์ ในกรณีที่มีการรักษาความถูกต้อง ชอบธรรมตามหลักการและกฎเกณฑ์ ต้องเว้นจากอคติและรับรู้ รับฟัง วินิจพิจารณาวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผลที่ถูกต้อง ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ต้องมีอุเบกขาธรรมต้องวางใจเป็นกลางแต่ยังคงอยู่ใกล้ๆ กับผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ไม่เข้าไปก้าวก่ายเพื่อให้ความถูกต้องชอบธรรมนั้นยังคงอยู่ต่อไป

ข้อเสนอแนะที่จะนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรอธิบายถึงหลักธรรมที่นำมาใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ ให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เพราะการกระทำจะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเข้าใจในหลักธรรมนั้นมากน้อยเพียงใด การนำหลักธรรมมาใช้ในการปกครองนั้น จึงควรต้องมีการศึกษาถึงความหมาย และลักษณะในการปฏิบัติที่ชัดเจนและสามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริงด้วย

2. ควรมีชี้แจงเกี่ยวกับกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันของหมู่สงฆ์ โดยอ้างอิงในส่วนของพระธรรมวินัยเพื่อความเรียบร้อยดีงาม ส่วนของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อให้รู้ขอบเขตของอำนาจหน้าที่ และส่วนของคณะสงฆ์ คือมติที่มีร่วมกัน ที่กำหนดขึ้นร่วมกัน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3. ควรจัดให้มีการพัฒนาบุคลากรทางคณะสงฆ์ โดยเน้นการใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2528). **คู่มือการบริหารศึกษาคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมศาสนา.

กรมการศาสนา. (2540).**คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การการศาสนา,

กันตพงษ์ จุลราช. (2564). **การนำหลักพรหมวิหารธรรมไปใช้ในการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเลย**. เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แย้มชุ่ม). (2554). การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). วิ**ทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดเชิงชาย สิงห์ทอง. (2567). การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี. **วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย**, 6(4), 927-936

พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พฺรหฺมรํสี). (2547). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.